

EOC
EUROASIAN
ONLINE
CONFERENCES

GERMANY CONFERENCE

**INTERNATIONAL CONFERENCE ON
SCIENCE, ENGINEERING AND
TECHNOLOGY**

Google Scholar

zenodo

OpenAIRE

doi digital object
identifier

eoconf.com - from 2024

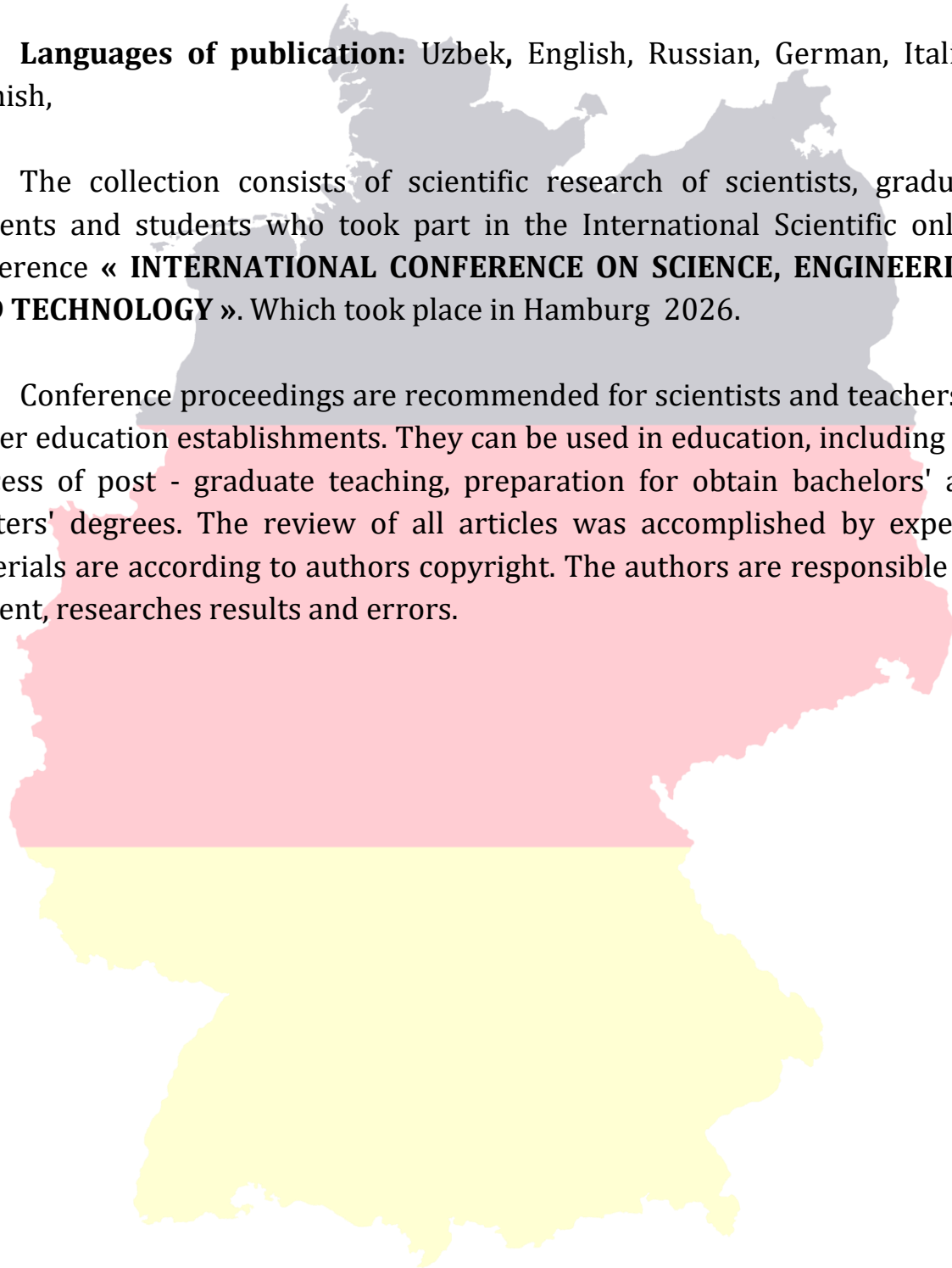

INTERNATIONAL CONFERENCE ON SCIENCE, ENGINEERING AND TECHNOLOGY:
a collection scientific works of the International scientific conference –
Hamburg, Germany, 2026 Issue 6

Languages of publication: Uzbek, English, Russian, German, Italian,
Spanish,

The collection consists of scientific research of scientists, graduate students and students who took part in the International Scientific online conference « **INTERNATIONAL CONFERENCE ON SCIENCE, ENGINEERING AND TECHNOLOGY** ». Which took place in Hamburg 2026.

Conference proceedings are recommended for scientists and teachers in higher education establishments. They can be used in education, including the process of post - graduate teaching, preparation for obtain bachelors' and masters' degrees. The review of all articles was accomplished by experts, materials are according to authors copyright. The authors are responsible for content, researches results and errors.

O'ZBEK TILIDA IQTISODIY TERMINLAR LUG'ATINI SHAKLLANTIRISHNING DOLZARB MASALALARI

Fozilov Samandarbek Botirali o'g'li

Andijon davlat texnika instituti

“Iqtisodiyot” yo’nalishi 1-kurs talabasi

Email: fozilovsamandar207@gmail.com

Ilmiy rahbar: **Maxsudova Xolisxon Ummatovna**

Tillar va gumanitar fanlar dotsenti,

Filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Email: xolisxon0408@gmail.com

Annotatsiya. Ushbu maqolada o'zbek tilida iqtisodiy terminlar lug'atini shakllantirishning nazariy va amaliy masalalari ilmiy terminologiya siyosati nuqtai nazaridan tahlil etiladi. Terminologiya standartlashtirishning milliy va xalqaro tajribasi o'rganilgan holda, o'zbek iqtisodiy terminologiyasidagi tarqoqlik, normativlik muammolari va lug'atchilik amaliyotidagi zaif tomonlar aniqlanadi. Maqolada lug'at tuzish metodologiyasi, terminlarni tanlash mezonlari va davlat terminologiya siyosatini takomillashtirish bo'yicha asoslangan tavsiyalar berilgan.

Kalit so'zlar: iqtisodiy terminologiya, terminlar lug'ati, terminologiya siyosati, leksikografiya, standartlashtirish, normativlik, o'zlashma terminlar, milliy terminologiya.

KIRISH. Mustaqillik yillarida O'zbekiston iqtisodiyoti tubdan o'zgardi: bozor munosabatlari, xususiy sektor, xorijiy investitsiyalar va raqamli moliya tizimi jadal rivojlandi. Bu o'zgarishlar o'zbek tiliga ko'plab yangi iqtisodiy tushunchalarni olib kirdi. Biroq ushbu tushunchalarni ifodalovchi terminlar lug'ati hali ham izchil va to'liq shakllanmagan. Xo'sh, bu holat qanday salbiy oqibatlar keltirib chiqaradi?

Birinchidan, ilmiy va o'quv adabiyotlarda bir xil tushuncha uchun turli terminlar ishlatiladi — bu o'quvchi va mutaxassislarda terminologik chalkashlik hosil qiladi. Ikkinchidan, davlat hujjatlari, qonunlar va me'yoriy-huquqiy bazada terminologik izchillikning yo'qligi huquq tatbiqida noaniqlik vujudga keltiradi. Uchinchidan, xorijiy iqtisodiy adabiyotni tarjima qilishda ekvivalent terminning yo'qligi tarjima sifatini pasaytiradi.

Shu sababli o'zbek tilida iqtisodiy terminlar lug'atini ilmiy asosda shakllantirish — bugungi kun tilshunosligi, leksikografiyasi va iqtisodiy fanlarining umumiy dolzarb masalasiga aylanib bormoqda. Ushbu maqola ana shu muammoning asosiy qirralarini ochib berishga qaratilgan.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA TADQIQOT METODOLOGIYASI

Iqtisodiy terminologiya lug'atchiligiga bag'ishlangan xorijiy ilmiy ishlar orasida L. Hoffman (1985), R. Cabré (1999) va H. Felber (1984) asarlari alohida o'rin tutadi. Ushbu olimlar terminologiyani o'z ichki qonuniyatlari mavjud mustaqil ilmiy soha sifatida ta'riflaydilar va terminlar lug'atini tuzishda izchillik, aniqlik hamda funkcionallik tamoyillariga rioya qilish zarurligini uqtiradilar. O'zbek tilshunosligi sohasida A. Hojiyev (1975, 2002), G'. Abduraxmonov (2010) va N.

Mahmudov (2015) terminologiya nazariyasiga qimmatli hissa qo'shgan. So'nggi yillarda esa B. Mengliyev, M. Mirzaev va D. Xolmatova kabi tadqiqotchilar iqtisodiy terminologiya masalalariga murojaat etishmoqda. Shu bilan birga, iqtisodiy terminlar lug'atini shakllantirishning yaxlit metodologiyasi hali to'liq ishlab chiqilmagan. Tadqiqot metodlari: tavsifiy tahlil, qiyosiy-chogishtiruv tahlili, korpus-lingvistik kuzatish va ekspert so'rovi usullaridan foydalanildi. Manbalar sifatida 1991–2024 yillar davomida nashr etilgan o'zbek tilidagi iqtisodiyot darsliklari, lug'atlar, me'yoriy hujjatlar va matbuot materiallari tanlab olindi.

ASOSIY QISM: DOLZARB MASALALAR TAHLILI

O'zbek iqtisodiy terminologiyasining shakllanish tarixi

O'zbek iqtisodiy terminologiyasining tarixi uch asosiy davrga bo'linadi. Birinchi davr — sovet davri (1920–1991): bu davrda terminologiya asosan rus tili orqali shakllandi va ko'pgina terminlar rus-internatsional so'zlardan o'zlashtirildi: "byudjet", "kredit", "inflyatsiya", "kapital" va boshqalar. Ushbu terminlarning aksariyati bugungi kunda ham muomalada. Ikkinchi davr — mustaqillik bosqichi (1991–2010): milliy terminologiyani shakllantirish harakati kuchaydi. Ba'zi terminlar arabcha va forscha muqobillari bilan almashtirildi yoki yangilandi: "iqtisodiyot", "moliya", "tadbirkorlik", "raqobat" kabi so'zlar keng qo'llana boshlandi. Uchinchi davr — raqamli va globallashtiruv bosqichi (2010–hozirgi vaqt): ingliz tilidan ko'plab yangi terminlar kirib kelmoqda. "Startup", "investitsiya portfeli", "IPO", "ESG-moliya", "kriptoalyuta", "fintech" — bularning hammasi o'zbek tiliga turli xil, ko'pincha standartlashmagan holda kirib kelmoqda.

Hozirgi holat: terminologik tarqoqlik muammosi

Bugungi kunda o'zbek iqtisodiy terminologiyasida quyidagi tizimli muammolar kuzatiladi:

Sinonimik tarqoqlik: bir tushunchani ifodalash uchun bir nechta parallel variant ishlatiladi. Masalan, inglizcha "budget" so'zi uchun o'zbek matbuotida "byudjet", "budjet", "davlat smetasi" va "moliyaviy reja" variantlari uchraydi.

Lingvistik izchillik yo'qligi: ba'zi terminlar asos so'zdan yasama shakllar hosil qilishda qiyinchilik tug'diradi. Masalan, "leasing" so'zidan "lizingchi" yoki "lizing oluvchi" kabi shakllar hali standartlashmagan.

Normativ hujjatlar va amaliyot o'rtasidagi tafovut: Terminologiya komissiyasi tavsiyalari ko'pincha universitetlar va OAV tomonidan qabul qilinmaydi.

Sohaviy izolatsiya: moliya, bank, savdo, xalqaro iqtisodiyot sohalari o'z terminologik tizimlarini mustaqil rivojlantirib, umumiy standartga bo'ysunmaydi.

Mazkur muammolarning oqibati sifatida o'zbek tilidagi iqtisodiy matnlarning o'qilishi va tushunilishi qiyinlashadi, tarjima sifati pasayadi va ilmiy muloqot samaradorligi susayadi.

Terminologiya siyosati: nazariya va O'zbekiston tajribasi

"Terminologiya siyosati" (language planning for terminology) tushunchasi — davlat tomonidan muayyan sohada qo'llaniladigan terminlarni tartibga solish,

standartlashtirish va tarqatish bo'yicha amalga oshiriladigan chora-tadbirlar majmuini anglatadi (Felber, 1984). Bu siyosat uch yo'nalishda namoyon bo'ladi:

Korpus rejalashtirish: terminlarning lingvistik shaklini belgilash — qaysi variant rasmiy hisoblanishi.

Status rejalashtirish: terminning rasmiy hujjatlarda, ta'limda va OAVda qo'llanilishini ta'minlash.

Tarqatish rejalashtirish: terminning jamiyatga yoyilishi — lug'atlar, darsliklar, onlayn resurslar orqali.

O'zbekistonda Terminologiya komissiyasi 1995 yilda tashkil etilgan va keyinchalik bir necha bor qayta tashkil etilgan. Komissiya iqtisodiy terminlar bo'yicha tavsiyalar ro'yxatlarini nashr etgan bo'lsa-da, ushbu ro'yxatlarning amaliyotga joriy etilishi mexanizmi hali to'liq ishlab chiqilmagan. Qiyosiy nuqtai nazardan, Fransiyada DGLFLF (terminologiya bo'yicha maxsus davlat organi) inglizcha terminlarni fransuzcha muqobili bilan almashtirishni qonuniy jihatdan majburiy qilgan — bu tajriba O'zbekiston uchun ham ilhomlantiruvchi namuna bo'la oladi.

Lug'at tuzish metodologiyasi: asosiy mezonlar

Iqtisodiy terminlar lug'atini ilmiy jihatdan shakllantirish quyidagi metodologik tamoyillarga asoslanishi kerak:

Tizimlilik tamoyili: lug'atdagi terminlar o'zaro bog'liq semantik maydonlar asosida tashkil etilishi kerak. Masalan, "pul" semantik maydoniga kiruvchi terminlar: valyuta, kurs, inflyatsiya, deflyatsiya, monetar siyosat va boshqalar.

Normativlik tamoyili: lug'at tavsiya etuvchi (рекомендательный) yoki majburiy (normativ) xarakter kasb etishini oldindan aniq belgilash zarur.

Aktuallik tamoyili: lug'at jonli iqtisodiy muloqotda qo'llaniladigan, frekventi yuqori terminlarni birinchi navbatda qamrab olishi kerak.

Ko'p qatlamlilik tamoyili: har bir termin uchun: ta'rif, sinonimlar, antonimlar, inglizcha ekvivalent, misol jumla va qo'llanilish sohasi ko'rsatilishi lozim.

Yangilanish tamoyili: raqamli iqtisodiyotning tez rivojlanishi tufayli lug'at dinamik bo'lishi va muntazam yangilanib turishi shart.

Bundan tashqari, lug'at tuzish jarayoniga iqtisodchilar, tilshunoslar, tarjimonlar va soha amaliyotchilari (tadbirkorlar, bankchilar, moliyachilar) birgalikda jalb etilishi terminlarning ham lingvistik, ham kommunikativ jihatdan to'g'riligi kafolatini beradi.

TERMINOLOGIYA SIYOSATINI TAKOMILLASHTIRISH. Tahlil natijalariga ko'ra, o'zbek tilida iqtisodiy terminologiya siyosatini rivojlantirish uchun quyidagi strategik yo'nalishlar tavsiya etiladi:

1. Milliy iqtisodiy terminlar ma'lumotlar bazasini yaratish. Davlat tomonidan moliyalashtiriladigan, onlayn formatdagi ochiq bazada barcha rasmiy tavsiya etilgan terminlar, ularning ta'riflari, sinonimik variantlari va ingliz tilidagi ekvivalentlari jamlangan bo'lishi kerak. Baza API orqali lug'at ilovalariga ulana olishi zarur.

2. Terminologiya standartlashuvini qonuniy jihatdan mustahkamlash. Ilmiy va rasmiy iqtisodiy hujjatlarda standartlashtirilgan terminlardan foydalanishni me'yoriy jihatdan tartibga soluvchi qoidalar ishlab chiqish. Fransiya va Germaniya tajribasi bunra asos bo'la oladi.

3. Universitetlar va ta'lim muassasalari bilan hamkorlik. Iqtisodiyot yo'nalishlari darsliklarida terminlarni yagona standart asosida qo'llashni ta'minlash. Buning uchun Terminologiya komissiyasi va OTM o'rtasida rasmiy protokol tuzilishi maqsadga muvofiq.

4. "Tirik lug'at" (living dictionary) konsepsiyasini joriy etish. Foydalanuvchilar yangi terminlarni taklif qila oladigan, ekspertlar esa ularni baholaydi va tasdiqlaydi — bu Wikipedia kabi ochiq, lekin ilmiy nazorat ostidagi format terminologiyani tez va sifatli yangilashga imkon beradi.

5. Terminologik ta'lim komponentini kuchaytirish. Filologiya va iqtisodiyot yo'nalishlari talabalari uchun "Iqtisodiy terminologiya" maxsus kursini o'quv rejalariga kiritish. Bu kelajak mutaxassislarda terminologik savodxonlikni shakllantiradi. Yuqoridagi tavsiyalar amalga oshirilsa, o'zbek tilida iqtisodiy terminologiya sohasi tizimli, izchil va rivojlanishga moslashuvchan tus oladi.

Quyidagi jadvalda bir qator mamlakatlarning iqtisodiy terminologiya siyosati modellari o'zbek tajribasi bilan qiyoslanadi:

1-jadval. QIYOSIY TAHLIL: TERMINOLOGIYA SIYOSATI MODELLARI

Mamlakat	Organ	Ustuvor yondashuv	Natija
Fransiya	DGLFLF	Qonuniy majburiylik — inglizcha terminlar o'rnini fransuzcha egallaydi	Yuqori standartlashyv darajasi
Germaniya	DIN Komiteti	Sanoat va ilm hamkorligi — konsensus asosida	Texnik sohalarda juda kuchli
Finlandiya	Kotus instituti	Tezkor yangilanish + internet lug'atlar	Raqamli terminologiya yaxshi rivojlangan
Qozog'iston	TermKom	Qozaqlashtirish + xalqaro terminlar saqlash	O'tish davri muammolari mavjud
O'zbekiston	Terminologiya komissiyasi	Tavsiya asosida, majburiy emas	Terminologik tarqoqlik davom etmoqda

Jadval ko'rsatadiki, eng yuqori natijaga erishgan mamlakatlar terminologiya siyosatini qonuniy, institutsional va texnologik jihatdan bir vaqtda mustahkamlagan. O'zbekiston uchun eng mos model — Finlandiya va Qozog'iston tajribalarini birlashtirgan gibril yondashuv bo'lishi mumkin: tezkor raqamli yangilanish + muayyan sohalarda majburiy standartlashtirish.

XULOSA. O'zbek tilida iqtisodiy terminlar lug'atini shakllantirish — bu faqat leksikografiya vazifasi emas, balki tilning davlat hayotidagi roli, milliy ilmiy-iqtisodiy identitet va ta'lim sifati bilan bevosita bog'liq siyosiy masala hamdir.

Ushbu tadqiqot shuni ko'rsatdiki: O'zbek iqtisodiy terminologiyasi uchta tarixiy qatlam — sovet davri o'zlashmalari, milliy terminlar va zamonaviy anglitsizmlar — o'rtasidagi ziddiyatli muvozanatda turibdi. Terminologik tarqoqlik — sohadagi eng keskin muammo bo'lib, u ilmiy muloqot, tarjima sifati va qonunchilik aniqligiga salbiy ta'sir ko'rsatmoqda. Terminologiya siyosatini samarali qilish uchun tavsivaviy modeldan normativ-rag'batlantiruvchan modelga bosqichma-bosqich o'tish zarur. Raqamli lug'at platformalari va sun'iy intellekt yordamida terminologiyani real vaqt rejimida kuzatish va yangilash imkoniyati bugungi kunda mavjud.

Iqtisodiy terminologiya siyosatini takomillashtirish bo'yicha kelajakdagi tadqiqotlar uchun uchta ustuvor yo'nalish tavsiya etiladi: (1) korpus-lingvistik asosda o'zbek iqtisodiy matnlari frequentlik lug'atini tuzish; (2) turli soha mutaxassislari o'rtasida terminologik konsensus mexanizmini ishlab chiqish; (3) maktab va OTM darsliklaridagi terminologik standartlashuvni empirik kuzatish.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

- 1.Hoffman, L. (1985). *Kommunikationsmittel Fachsprache*. Berlin: Akademie-Verlag.
- 2.Mirzaev, M. (2021). Globallashuv sharoitida o'zbek iqtisodiy terminologiyasining rivojlanish tendentsiyalari. *Tilshunoslik masalalari*, 2, 18–26.
- 3.Hojiyev, A. (2002). *O'zbek tilining izohli lug'ati* (2 jildlik). Toshkent: O'zbekiston milliy ensiklopediyasi.
- 4.Mahmudov, N. (2015). *O'zbek terminologiyasi: nazariya va amaliyot*. Toshkent: Fan nashriyoti.
- 5.Felber, H. (1984). *Terminology Manual*. Paris: Infoterm/UNESCO.
- 6.Cabré, M. T. (1999). *Terminology: Theory, Methods and Applications*. Amsterdam: John Benjamins Publishing.
- 7.Mengliyev, B. (2018). Iqtisodiy terminologiyaning milliy xususiyatlari. *O'zbek tili va adabiyoti*, 3, 45–52.
- 8.O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Raqamli O'zbekiston — 2030" strategiyasi to'g'risidagi Farmoni. 2020 yil 5 oktyabr. Toshkent.
- 9.Pym, A. (2010). *Exploring Translation Theories*. London: Routledge.
10. Abduraxmonov, G'. (2010). *Hozirgi o'zbek adabiy tili*. Toshkent: O'qituvchi.
11. Terminologiya komissiyasi (2023). *Iqtisodiyot sohasidagi tavsiya etilgan o'zbek terminlari ro'yxati*. Toshkent: O'zR Prezidenti Administratsiyasi.
12. ISO 1087-1:2000. *Terminology work — Vocabulary — Part 1: Theory and application*. Geneva: International Organization for Standardization.